KONCEPCIA VYUČOVANIA GEOGRAFIE MIESTNEJ KRAJINY NA ZÁKLADNEJ ŠKOLE

Ivana Tomčíková

Abstract

The issue of the local landscape is connected to the whole system of geographic education of all levels. At primary school, teaching of geography of the local landscape is represented particularly in the 8th class. In majority of the schools, the traditional structure, based on components of the landscape, is often taught without much emphasis on context. However, the local landscape is the place where the pupils grow up and live, to which they have a relationship and which they also have known by their own experiences. Pupils identify with it and there is a certain emotional bond between them and this place. The aim of the article is to propose the conception of teaching geography of the local landscape. In the proposed concept, the local landscape is a place, which is important for pupils' further development (sense of place). It is a unique place which should be used to develop pupils' geographic thinking. However, it should be noted that when we want pupils to understand the local landscape, they must study it in broader contexts in relations with the space that surrounds it.

Keywords: local country, sense of place, primary school, geography, Slovakia

Úvod

V súčasnej spoločnosti je trend rýchleho tempa globalizácie. Ak však chce žiak pochopiť svet, musí v prvom rade porozumieť domovu. Z tohto dôvodu by sa vo vyučovaní geografie mala venovať zvýšená pozornosť miestnej krajine, ktorá je žiakom blízka, nakoľko v nej vyrastajú, chodia do školy, športujú – jednoducho v nej žijú.

Problematika miestnej krajiny je témou, ktorá sa prelína celým systémom geografického vzdelávania vo všetkých jej stupňoch. Miestna krajina je miesto, v ktorom žiaci žijú, ku ktorému majú vzťah, ktoré spoznávajú pomocou vlastných skúseností. Žiaci sa s ním stotožňujú, dávajú mu meno, existuje medzi nimi a týmto miestom isté citové puto.

Cieľom príspevku je navrhnúť koncepciu vyučovania geografie miestnej krajiny. Miestna krajina je v navrhovanej koncepcii pre žiakov miestom, ktorého význam si uvedomujú pre svoj ďalší rozvoj (*sense of place*). Je to jedinečné miesto, ktoré treba využiť na rozvíjanie geografického myslenia žiakov. Ak však chceme, aby žiaci pochopili miestnu krajinu, musia ju študovať v širších súvislostiach vo vzťahoch s priestorom, ktorý ho obklopuje.

V príspevku tiež poukazujeme na postavenie geografie miestnej krajiny v školskom vzdelávacom systéme na základnej škole, popisujeme ciele a obsah geografie miestnej krajiny, definujeme pojem miestna krajina a charakterizujeme ho z priestorového, časového a didaktického hľadiska.

Teoreticko-metodologické východiská

Cieľom vyučovania na základných školách je rozvíjať vedomosti, zručnosti a kompetencie žiakov využiteľné nielen v škole, ale aj v každodennom živote. Treba si ujasniť, ako sa vedomosť líši medzi informáciou na jednej strane a porozumením na druhej strane. Jednou z možností je uvažovať o hierarchii. Fakty a informácie tvoria najnižší stupeň v hierarchii vedomostí. Často sú izolované a sami o sebe majú len malú hodnotu. Poskytujú však základ pre vyššie stupne myslenia, ktoré zahŕňajú napr. analýzu či kritické myslenie (Scoffham, 2011).

Poznanie faktov je samo o sebe bezcenné bez zvládnutia schopnosti syntetizovať, integrovať a hodnotiť (pri faktografických otázkach stačí len povrchné uvedomenie si obsahu). Žiaci sa musia naučiť premýšľať, tvoriť, zvažovať, hodnotiť a zodpovedať za výsledky svojej práce. Tieto ciele možno splniť, ak tradičné vyučovanie, založené na memorovaní veľkého množstva informácií, nahradíme vyučovaním zameraným na samostatnú a tvorivú činnosť žiakov na hodine (Tomčíková, 2017). Zmysuplné učenie je učenie, pri ktorom žiaci o novom poznatku uvažujú, zapájajú sa do diskusie, hľadajú riešenia a vtedy sa stanú ich nové skúsenosti základom poznania.

Miestna krajina je tá časť reálneho sveta, ktorá žiakov obklopuje od útleho detstva, geografické poznatky sú teda veľmi úzko späté s praktickým životom. Práve vo vyučovaní geografie miestnej krajiny musí učiteľ položiť dôraz na afektívne ciele a prostredníctvom nich dôjde aj k upevneniu a naplneniu kognitívnych cieľov u žiakov. Žiaci môžu konfrontovať svoj obraz miestnej krajiny, jeho percepciu, s obrazmi iných (spolužiakov, učiteľa, autorov doplnkových informačných prameňov a pod.). V samotnom obsahu vyučovania sa môžu výraznejšie spolupodieľať na jeho utváraní, na koncepcii učiva, prezentovať svoje skúsenosti a zážitky v miestnej krajine. Môžu sa tu prejaviť aj slabší žiaci samostatným riešením problémov, schopnosťou hodnotiť javy z reálneho života (Madziková, 2004).

Formovanie názorov žiakov závisí od ich skúseností, miestna krajina je bránou pri poznávaní vzdialenejších krajín v časovo-priestorovej dimenzii. Na druhej strane, ak chceme, aby žiaci pochopili miestnu krajinu, musia ju študovať v širších súvislostiach s priestorom, ktorý ju obklopuje. Dokonca sa neskúmajú len geografické poznatky, ale aj podmienky a príčiny javov, ich zmeny v čase a priestore, pričom ich pochopenie nie je možné bez integrácie s inými predmetmi (možno využívať medzipredmetové vzťahy).

Geograficky myslieť znamená spôsob porozumenia svetu a odhalenie priestorových súvislostí medzi rôznymi miestami a mierkami (Nogová, 2016). V geografii rozlišujeme tri základné priestorové koncepty – priestor (*space*), miesto (*place*) a mierku (*scale*). Pojmy región a miesto patria ku kľúčovým geografickým pojmom. Miesto je jedným z kardinálnych konceptov geografie (Matlovič, Matlovičová, 2015). Svet je možné poznať cez miesta a to pomocou ľudskej percepcie a skúseností. Novou výzvou pre vzdelávací proces je preto učiť o miestach a regiónoch cez vzťah obyvateľov k danému miestu (Nogová, 2016).

Na základe týchto myšlienok sme navrhli koncepciu vyučovania geografie miestnej krajiny, kde kladieme dôraz na lokalizáciu (polohu), priestorové myslenie, ale aj na význam miestnej krajiny pre žiaka. Koncepcia nezahŕňa len súčasný stav miestnej krajiny, ale aj presah do minulosti (cez osobné skúsenosti, štúdium histórie) a budúcnosti (očakávania a zábery).

Definovanie pojmu miestna krajina a zhodnotenie rôznych hľadísk pri jej štúdiu

Pojem miestna krajina nie je v didaktickej terminológii jednoznačný. Okrem miestnej krajiny sa pomerne často stretávame aj s pojmami lokálna krajina, miestna oblasť, miestny región, mikroregión, ktoré sa chápu ako synonymá a autori ich charakterizujú z viacerých hľadísk. Vzhľadom na túto nejednotnosť je veľmi dôležité okrem názorov odborníkov aj akceptovanie konkrétnych podmienok školy a skúseností žiakov.

Priestorové hľadisko miestnej krajiny je podmienené veľkosťou regionálnej geografickej mierky. Pojem miestna krajina sa prvýkrát vyskytuje vo vlastivede, kde je charakterizovaná ako obec, resp. časť obce, a jej okolie (zázemie obce), kde sa škola nachádza, prípadne územie ďalších obcí, z ktorých deti do tejto školy dochádzajú (Kancír, Madziková, 2003). Postupne sa poznávaný región zväčšuje, pričom hovoríme o širšom okolí obce, často bez presného vymedzenia, niekedy s využitím administratívnych (napr. katastrálne územie obce, okres, kraj, oblasť, štát, zoskupenie štátov, svetadiel) alebo prírodných hraníc (napr. geomorfologický celok, povodie, resp. úmorie, klimatická oblasť, bioklimatické pásmo, kontinent). Najvýstižnejšie je miestna krajina charakterizovaná ako humánnogeografický región nižšieho rádu, t. j. nodálny región, ktorého stredisko s určitými zariadeniami (pracoviská, služby) viaže na seba obce v jeho zázemí. Miestnu oblasť veľkých miest tvorí vlastné mesto a jeho zázemie. Môžeme povedať, že miestna krajina je areál platnosti denného rutinného rytmu človeka v prostredí (Kandráčová, Michaeli, 1997). Predstavuje tú časť prostredia človeka, ktorá je na styku zóny bezprostredného a nepretržitého zmyslového poznávania (napr. dom, miestna štvrť, obec so základnou vybavenosťou, so zónou vnímanou periodicky, t. j. obec s väčším komplexom vybavenosti). Veľkosťou ju môžeme zaradiť na rozhranie lokálnej a regionálnej dimenzie.

Časové hľadisko sa podľa Tomčíkovej (2010) odráža v životných skúsenostiach, ktoré nadobudol jedinec počas svojho života v určitej miestnej krajine (evolučný potenciál). Prejavuje sa to určitou citovou (mentálnou) väzbou ľudí, ktorí žijú v miestnej krajine. Táto je pre nich pocitom domova, bezpečia a dôvernosti. Tomu zodpovedá aj určitý spôsob vnímania miestnej krajiny jedincom a jeho správaním sa v nej. Pre človeka žijúceho na konkrétnom mieste majú zmysel nielen fyzické objekty tvoriace toto miesto, ale aj udalosti, ktoré tu prežil v minulosti. Toto hľadisko najlepšie vystihuje latinský pojem „genius loci“ (duch miesta). Obsahuje v sebe jednotu „genia regionis“ (ducha krajiny) a „genia populi“ (ducha ľudí, príp. spoločnosti), ktorá je v geografii miestnej krajiny veľmi dôležitá.

Didaktické hľadisko miestnej krajiny má pri vyučovaní geografie veľký význam. Hlbšie poznanie miestnej krajiny je nielen cieľom, ale aj prostriedkom geografického vzdelávania. Konkrétne geografické javy a ich vzťahy v miestnej krajine slúžia ako model na pochopenie všeobecne platných súvislostí a pravidiel. Podrobnejšie pozorovanie miestnej krajiny rozvíja u žiakov záujem o ňu, umožňuje ľahšie pochopenie dynamických premien krajiny, osobitosti a vzťahy medzi človekom a krajinou. Žiak získaním skúseností pri riešení problémov v jednoduchšej, známej miestnej krajine (napr. vidiecka obec) môže potom ľahšie a úspešnejšie postupovať pri riešení problémov komplikovanejšej, menej známej mestskej obce či väčšieho regiónu (Tomčíková, 2010). Miestna krajina je tá časť reálneho sveta, ktorá nás obklopuje od útleho detstva, ponúka nám možnosti kognitívneho rozvoja, podnety pre emocionálny rozvoj, formovanie názorov, je bránou pri poznávaní vzdialenejších krajín v časovo-priestorovej dimenzii, ktorú možno využívať v medzipredmetových vzťahoch.

Postavenie geografie miestnej krajiny v školskom vzdelávacom programe

Na Slovensku podľa obsahovej reformy školstva platnej od 1. septembra 2008 a Štátneho vzdelávacieho programu je predmet geografia zaradený do vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť (spolu s predmetmi dejepis a občianska náuka). Obsah učiva geografie sa s výnimkou 5. ročníka opiera o spoznávanie jednotlivých regiónov Zeme, pričom nadväzuje na základy geografických poznatkov z vlastivedy.

Vo vlastivede v 3. a 4. ročníku žiaci názorne spoznávajú hlavné rysy obce a jej najbližšieho okolia, učia sa chápať v elementárnej rovine základné väzby medzi prírodou a spoločnosťou v miestnej krajine. Nakoľko vlastiveda predstavuje elementárnu úroveň geografickej výchovy, má veľmi blízky vzťah ku geografii. S vyučovaním geografie ju však nemôžeme úplne stotožňovať, pretože vlastiveda je komplexným videním sveta v geografickom aj historickom kontexte s výraznou výchovnou funkciou.

Predmet geografia sa vyučuje v 5. ročníku v rozsahu 2 vyučovacie hodiny týždenne (66 hodín ročne) a v 6., 7., 8. a 9. ročníku po 1 vyučovacej hodine

tyždenne (33 hodín ročne). Tento stav platný od 1. septembra 2015 predstavuje zvýšenie rozsahu týždennej výučby o 1 hodinu (bola pridaná do 5. ročníka) v porovnaní s predchádzajúcim obdobím (od roku 2008). Zmenilo sa tiež poradie svetadielov vo vyučovaní regionálnej geografie v 6. až 9. ročníku, geografia Slovenskej republiky sa presunula z 9. do 8. ročníka ZŠ. Učivo miestnej krajiny je vo väčšej alebo menšej miere predmetom záujmu vzdelávania geografie v každom ročníku. Malá časová dotácia pre geografiu však znižuje možnosti častejšieho začlenenia geografie miestnej krajiny do vyučovacieho procesu tohto predmetu.

Vďaka školskému vzdelávaciemu programu sa dá počet vyučovacích hodín geografie v jednotlivých ročníkoch navýšiť a toto posilnenie využiť o zaradenie učiva o miestnej krajine. Objektívne treba však dodať, že v školách často nie je vôľa navýšiť počet hodín geografie do školského vzdelávacieho programu, k posilneniu hodín dochádza hlavne v prospech cudzích jazykov alebo ďalších predmetov, ktoré štátny vzdelávací program definuje ako prierezové témy. Potom sa nemožno čudovať, že chýba priestor na tvorivosť a nedostatok času na učivo o miestnej krajine spôsobuje absenciu nadšenia nielen na strane učiteľov, ale aj na strane žiakov.

Ciele a obsah učiva geografie miestnej krajiny na základnej škole

Zachovanie kontinuity poznávania miestnej krajiny predpokladá zaradenie regionálnych poznatkov do celého systému vyučovania geografie využívaním konkrétnych príkladov z miestnej krajiny. Konkrétne geografické javy a ich vzťahy v miestnej krajine tak poslúžia ako model pre pochopenie všeobecne platných vertikálnych, horizontálnych vzťahov a geografických zákonitostí. Informácie o miestnej krajine treba prispôsobiť psychologickým zvláštnostiam chápania žiakov, rešpektovať prirodzený vývin detí a opierať sa vo vyučovaní o ich skúsenosti. Primerane veku by sa mala stupňovať náročnosť úloh, ktoré majú žiaci zvládnuť, ako aj náročnosť a množstvo informácií o miestnej krajine.

V 5. ročníku získavajú žiaci základné vedomosti z geografie, ktoré sa majú podávať žiakom motivačným spôsobom a vysvetľovať v praktickej rovine. S geografiou miestnej krajiny sa stretávame v dvoch tematických celkoch: *Mapa a glóbus*, *Najkrajšie miesta na Zemi, ktoré vytvorila príroda*.

V tematickom celku *Mapa a glóbus* sa žiaci učia používať mapu vo svojom okolí, pracujú s turistickou mapou, automapou, plánmi mesta a tematickými mapami. Taktiež si osvojujú orientáciu v teréne bez mapy, určovanie svetových strán a ich rôzne možnosti určenia. Žiaci sa naučia čítať mapy, získavať z nich informácie a aplikovať ich vo svojom okolí. Ak sa rozvíjaniu týchto zručností bude venovať dostatok času a ak sa to prepojí s vyučovaním v triede, žiaci budú mať dobrý základ na využívanie mapy pri získavaní informácií o krajine, v ktorej bývajú.

V tematickom celku *Najkrajšie miesta na Zemi, ktoré vytvorila príroda*; majú žiaci pochopiť ako fungujú jednotlivé zložky krajiny danej oblasti, majú

porozumieť a všimnúť si odlišnosti krajiny. Dôležité je, aby si žiaci uvedomili vzťahy a vzájomné pôsobenie jednotlivých zložiek krajiny, čo si najlepšie dokážu predstaviť práve v mieste svojho bydliska. Môžu napríklad opisovať počasie v určitom časovom úseku, poznávať rastlinstvo miestnej krajiny, zistiť, aké druhy stromov rastú v okolí a prečo. Ak využijú žiaci poznatky z dejepisu, môžu skúmať, aký bol vývoj sídla v minulosti, akým smerom sa rozrastalo, ktoré časti sa nezachovali, ktoré pamiatky majú v miestnej krajine najväčšiu hodnotu a prečo. Na určitom území v okolí školy môžu zistiť, zakresliť a popísať všetky zložky krajiny a vzťahy medzi nimi.

V 8. ročníku tvorí veľkú časť roka tematický celok *Slovensko*. V rámci Slovenska je možnosť venovať sa aj geografii miestnej krajiny. Práve tu je možnosť navrhovanú koncepciu využiť, nakoľko doposiaľ vyučovanie miestnej krajiny zodpovedá tradičným geografickým charakteristikám, ktorých ťažisko je v prírodných pomeroch, miestopise a hospodárskom prehľade.

Ďalší priestor pre vyučovanie geografie miestnej krajiny poskytuje aj prierezová téma Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra, ktorá môže byť prostredníctvom kurikulárnej reformy Štátneho vzdelávacieho programu zaradená do voliteľných vyučovacích predmetov, ako je napr. regionálna výchova alebo regionálny dejepis. Cieľom je pritom vytvárať u žiakov predpoklady na pestovanie a rozvíjanie citu ku krásam svojho regiónu, prírody, staviteľstva, ľudového umenia a spoznávanie kultúrneho dedičstva našich predkov. Edukačná činnosť je zameraná na to, aby žiaci v rámci regionálnej výchovy poznali históriu, ale aj súčasnosť vlastnej obce či mesta.

Navrhovaná koncepcia vyučovania geografie miestnej krajiny

Základom tejto koncepcie je miesto a vzťah žiaka k tomu miestu (ako to miesto žiaka ovplyvňuje). Žiak tu žije, identifikuje sa s miestom, stretáva sa s ďalšími ľuďmi, vzdeláva sa (hľadá, zhromažďuje si užitočné informácie, získava skúsenosti). Vytvára si akúsi mentálnu mapu, v ktorej je dôležité vnútorné priestorové znázornenie miesta, ktoré dosiaľ poznal.

Agnew (1987) popísal tri základné znaky miesta:

- poloha (*location*) – určitý bod na povrchu Zeme,
- charakteristika miesta (*locale*) – miesto, kde existujú každodenné vzájomné vzťahy,
- význam miesta (*sense of place*) – subjektívne vnímanie miesta jedincom.

Štúdium geografie miestnej krajiny (tab. 1) sa začína jej **lokalizáciou** na Zemi, ktorá môže byť opísaná dvoma rôznymi spôsobmi. Absolútna poloha je opísaná geografickými súradnicami. Relatívna poloha je opísaná porovnávaním s niečím iným, napr. poloha vzhľadom k oceánu, poloha v rámci ekonomického systému.

Tab. 1: Štúdium miestnej krajiny ako miesta
 Table 1: The study of the local country as a place

	miesto	miestna krajina
r e a l i t a	lokalizácia miesta (<i>location</i>)	geografická poloha
	chatakteristika miesta (<i>locale</i>)	príroda a krajina
		história a kultúra
		obyvateľstvo a sídla
		hospodárstvo
		životné prostredie
		NORMA
p r e d s t a v y	význam miesta (<i>sense of place</i>)	city, postoje, skúsenosti, zážitky
		prednosti, hodnoty, identita
		fantázia
minulosť (skúsenosti) → súčasnosť → budúcnosť (očakávania)		

Zdroj: Upravené podľa Vávra (2012) a Agnew (1987)

Charakteristika miesta: Tradičný prístup charakterizovať miestnu krajinu pomocou hettnerovskej schémy - prvkami prírodného prostredia (reliéf, klímu, vodstvo, pôdy, rastlinstvo a živočíšstvo) a ľudských aktivít (obyvateľstvo,

osídlenie, ekonomiku, dopravu, cestovný ruch, služby) vedie k istej šablónovitosti, ktorá znemožňuje pochopenie špecifických črt a odlišností regiónu, jeho jedinečnosti (Madziková, 2004). Preto pri aplikácii tohto prístupu vo vyučovaní geografie miestnej krajiny netreba dodržať proporcionalitu v zastúpení jednotlivých prvkov výrezu geografickej sféry, ale je potrebné kriticky zdôrazniť tie, ktoré sa na špecifikách regiónu významne podieľajú (nimi sa odlišuje toto miesto od iného miesta na Zemi) a naopak zredukovať tie, ktoré majú všeobecnejší charakter. Všetky tieto prvky tvoria štruktúru systému – štruktúru miestnej krajiny. Sú vzájomne prepojené a plnia svoje funkcie (napr. funkcia reliéfu na klímu, reliéfu na povrchové vodstvo, klímy pre vegetáciu, reliéfu pre cesty, ciest pre osady).

Hettnerovská schéma je podľa Kühnlovej (1997) pre potreby vyučovania pomerne náročná a možno ju upraviť spojením jednotlivých prvkov do 6 väčších komplexov – geografická poloha, príroda a krajina, história a kultúra, obyvateľstvo a sídla, hospodárstvo, životné prostredie. Vyučovanie by sa malo zakladať na regionálnych poznatkoch a pochopení histórie, súčasnosti i perspektív vývoja do budúcnosti (aký mala vzhľad, aké boli postupné zásahy človeka a aké sú súčasné problémy v krajine). Je vhodné objasniť príčiny rozmiestnenia aktivít, ich špecializáciu vo vzťahu k podmienkam v krajine, ich vplyv na vzhľad krajiny, stav životného prostredia a estetickú hodnotu krajiny. Vyučovanie geografie miestnej krajiny treba rozšíriť o geografické hodnotenie krajiny z hľadiska kvality životného prostredia (program obnovy mesta/dediny, rozmiestnenie hospodárskych aktivít v krajine), regionálneho plánovania (funkčné využitie územia a jeho zmeny, stabilita územia) a historického vývoja (výrobné tradície, kultúra a zvyky, vzhľad krajiny ako historický dokument doby).

Význam miesta: Miestna krajina je žiakom blízka, lebo v nej žijú. Tým, že ide o prostredie, ktoré je žiakom známe, vyučovanie by sa malo zakladať na ich skúsenostiach, toto miesto sa vrýva do ich predstáv. Identita je vlastnosť, ktorá sa viaže k ľuďom, k ich subjektívnym pocitom, ktoré sú založené na ich každodenných skúsenostiach a zážitkoch. Miestna krajina môže tiež podnecovať fantáziu, predstavivosť a tiež môže znamenať miesto, pomocou ktorého žiak porovnáva a predstavuje si ostatné miesta. Vzťah k miestu a k ľuďom, ktorí tam žijú, je veľmi významnou podstatou integrity jedinca, ktorý pri konfrontácii s inými hodnotí a chápe miesto inak. Hodnotí ho inak práve vďaka osobnému vývoju, poznaniu a skúsenostiam s miestom, v ktorom žije. Hovoríme o geografickom myslení a o skúsenostiach jedinca i komunity, ktoré sa k miestu viažu (Vávra, 2010).

Keď však chceme, aby žiaci pochopili miestnu krajinu, musia ju študovať v širších súvislostiach (obr. 1). Položíme žiakom napríklad otázky: Ako reliéf ovplyvňuje počasie v meste? Ako rieka vytvorila dolinu, v ktorej sa nachádza naše mesto? Aký vplyv má supermarket na miestnu ekonomiku? Keď budeme chcieť, aby odpovedali na tieto otázky, musia uvažovať o regióne, ktorý obklopuje miestnu

krajinu. Nasledujú otázky: Môže sa počasie v rôznych častiach mesta líšiť? Čo má vplyv napríklad na rôznu teplotu vzduchu v zastavanej oblasti v centre mesta a v oblasti, ktorá na jeho okraji susedí s lesom? Keď začneme študovať krajinu v regionálnej dimenzii, zistíme, že je dôležitá aj kontinentálna a planetárna dimenzia. Napríklad počasie v regióne závisí od všeobecnej cirkulácie atmosféry, ale aj od vzdialenosti od mora, povrch a geologické zloženie závisia od horotvorných procesov, ktoré v Európe prebiehali v minulosti a pod. Keď chceme charakterizovať miestnu krajinu, musíme vychádzať z poznatkov jej polohy v rámci regiónu, štátu, kontinentu, dokonca aj polohy na Zemi (Tomčíková, Rakytová, 2018). Poznávanie miestnej krajiny by malo byť detailnejšie v závislosti od dimenzie (vyšší územný celok, miestny región, obec, mestská štvrť, sídlisko).

Obr. 1: Štúdium miestnej krajiny v priestore

Figure 1: The study of local landscape in space

Záver

Miestna krajina je tá časť reálneho sveta, ktorá žiakov obklopuje od útleho detstva, geografické poznatky sú teda veľmi úzko späté s praktickým životom. Práve vo vyučovaní geografie miestnej krajiny musí učiteľ položiť dôraz na afektívne ciele a prostredníctvom nich dôjde aj k upevneniu a naplneniu kognitívnych cieľov u žiakov. Poznanie faktov je samo o sebe bezcenné bez zvládnutia schopnosti syntetizovať, integrovať a hodnotiť. Keď žiaci o novom poznatku uvažujú, zapájajú sa do diskusie, hľadajú riešenia, vtedy sa stanú ich nové skúsenosti základom poznania. Miestnu krajinu žiaci poznajú, môžu prezentovať svoje skúsenosti a zážitky, konfrontovať svoje vlastné skúsenosti so svojimi spolužiakmi, učiteľom, autormi doplnkových informačných prameňov.

Vyučovanie geografie miestnej krajiny poskytuje veľa možností využívať progresívne vyučovacie metódy a formy. Žiaci by nemali byť len pasívnymi prijímateľmi informácií, ale mali by pracovať samostatne, získavať informácie vlastnou činnosťou, zvlášť keď pracujú s lokálnymi zdrojmi informácií, často im veľmi známymi. Žiaci postupne spoznávajú miestnu krajinu, jej históriu, kultúru, prírodné krásy a zaujímavosti, čím získavajú pocit hrdosti a spolupatričnosti k svojmu rodnému kraju, vlasti. Môžu sa tu prejavíť aj slabší žiaci samostatným riešením problémov, schopnosťou hodnotiť javy z reálneho života.

Geograficky myslieť znamená porozumieť svetu, odhaliť priestorové súvislosti medzi miestami a mierkami. Podľa Matloviča a Matlovičovej (2015) je miesto jedným z kardinálnych konceptov geografie. Žiaci môžu poznávať svet cez miesta a to pomocou percepcie a skúseností. Novou výzvou pre vzdelávací proces je preto učiť o miestach a regiónoch cez vzťah obyvateľov k danému miestu. Treba však upozorniť, že keď chceme, aby žiaci pochopili miestnu krajinu ako miesto, musia ju študovať v širších súvislostiach vo vzťahoch s priestorom, ktorý ju obklopuje.

Literatúra

- AGNEW, J. 1987. Place and politics: the geographical mediation of state and society. In *JSTOR by Royal Geographical Society*. vol.13, no. 2, pp. 251-253.
- KANCÍR, J. – MADZIKOVÁ, A. 2003. *Didaktika vlastivedy*. Prešov: Universum, 2003. 216 s. ISBN 978-80-8068-760-1.
- KANDRÁČOVÁ, V. – MICHAELI, E. 1996. Mikrogeografia v edukácii, výskume a pre prax. In *Krajina východného Slovenska v odborných vedeckých prácach*. Prešov: Prešovská univerzita, 1996. s. 265-285.
- KÚHNLOVÁ, H. 1998. Zemepis miestneho regiónu - príroda, kultúra a životní prostredie. In *Geografické rozhledy*. roč. 7, č. 4, s. 116-119.
- MADZIKOVÁ, A. 2004. Miestny región vo vyučovaní geografie na gymnáziu. In *Prírodné vedy*. In *Folia Geographica* 7. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2004. ISBN 80-8068-270-4, s. 247-291.
- MATLOVIČ, R. – MATLOVIČOVÁ, K. 2015. *Geografické myslenie*. Prešovská univerzita. Fakulta prírodných a humanitných vied. Prešov, 2015. 321 s.
- NOGOVÁ, M. 2016. Miesto ako príklad rozvíjania geografického myslenia žiakov metódou Flow learning na príklade vzdelávacieho centra v národnom parku Donau-Auen. In *Geografické myšlení jako aktuální společenská výzva*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2016. ISBN 978-80-7394-619-7, s. 283-288.
- SCOFFHAM, S. 2011. Core knowledge in the revised curriculum. In *Geography*. vol. 96, no. 3, pp. 124-129.
- TOMČÍKOVÁ, I. 2010. Miestna krajina vo vyučovaní vlastivedy a geografie na základnej škole. In *Geographia Cassoviensis*. ISSN 1337-6748, 2010, roč. 4, č. 1, s. 159-163.

- TOMČÍKOVÁ, I. 2013. Kognitívne ciele vo vyučovaní geografie miestnej krajiny na základnej škole. In *Geographia Cassoviensis*. ISSN 1337-6748, 2013, roč. 7, č. 1, s. 157-162.
- TOMČÍKOVÁ, I. 2017. Experience-based learning in teaching of the local landscape. In *Useful Geography: Transfer from Research to Practice: Proceedings of 25th Central European Conference, 12th-13th October 2017, Brno*. Masarykova univerzita, 2017. ISBN 978-80-210-8907-5, s. 91-102.
- TOMČÍKOVÁ, I. – RAKYTOVÁ, 2018. Geography of local landscape in the educational process in primary schools in Slovakia. In *European Journal of Geography*. ISSN 1792-1341, 2018, vol. 9, no. 1, pp. 49-61.
- VÁVRA, J. 2010. Jedinec a miesto, jedinec v miestě, jedinec prostřednictvím místa. In *Geografie*. roč. 115, č.4, s. 461-478.
- VÁVRA, J. 2012. *Geografické myšlení v českém geografickém vzdělávání*. Příspěvek přednesený na 4. workshopu geografického vzdělávání v Liberci, 17. ledna 2012. s. 1-9.

CONCEPTION OF TEACHING OF LOCAL LANDSCAPE GEOGRAPHY IN PRIMARY SCHOOL

Summary

The local landscape is the part of the real world that surrounds pupils from childhood and the geographic knowledge is therefore very closely related to practical life. Just in teaching geography of the local landscape, the teacher has to put emphasis on the affective goals, through which the cognitive goals will be strengthened and fulfilled. The fact-finding is worthless without the ability to synthesise, integrate and evaluate. When pupils think about new knowledge, they engage in discussion and seek solutions, only then, their new experiences will be base for their knowledge. Pupils recognise the local landscape; they can present their experiences and confront their own experiences with their classmates, teacher, and authors of additional sources of information.

Teaching geography of the local landscape provides many opportunities to use progressive teaching methods and forms. Pupils should not only be passive recipients of information but they should work independently to acquire information by their own activities, especially when they work with local sources of information often familiar to them. Pupils gradually become familiar with the local landscape, its history, culture, natural beauty and interest, thus gaining a sense of pride and belonging to its native land, native country. In this case, weaker pupils with self-solving problems, ability to evaluate real life phenomena can show their abilities.

Geographical thinking means to understand the world, to discover spatial connections between places and scales. According to Matlovič and Matlovičová,

the place is the cardinal concept of geography. Pupils can explore the world through places, using perceptions and experiences. The new challenge for the learning process is therefore to learn about places and regions through the relationship of the people to the place. However, it should be noted that when we want pupils to understand the local landscape as a place, they need to study it in a broader context. In the space that surrounds them.

Based on these ideas, we designed the conception of teaching the geography of the local landscape, in which we put emphasis on localization (location), spatial thinking, but also on the importance of the local landscape for pupils. The basis of this conception is the place and the relationship of pupils to that place (as it affects pupils). The study starts with the localization of the local landscape (described by geographical coordinates and position relative to some other location), followed by the characteristics of the local landscape (nature and landscape, history and culture, population and settlements, economy and the environment). These complexes cannot be studied separately but in contexts. It is appropriate to clarify the reasons for the deployment of activities, their specialization in relation to the conditions in the country, their impact on the landscape, the state of the environment and the aesthetic value of the landscape. The local landscape is the place where pupils live, have a relationship with and they recognize through their own experience. Pupils identify with it; there is a certain emotional point between them and this place, whose importance they are aware of for their further development (sense of place). The conception includes not only the current state of the local landscape, but also the past (through personal experiences, history studies) and the future (expectations and intentions).

RNDr. Ivana Tomčíková, PhD.

Katedra geografie PF KU v Ružomberku
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
E-mail: ivana.tomcikova@ku.sk